

О. М. Цвях,

к. е. н., доцент кафедри земельного кадастру,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9284-2966>

Ю. В. Негода,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9714-5438>

Л. А. Олійник,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8163-3763>

О. Ю. Лінніков,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-1333-8171>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.6.115

ЗЕМЕЛЬНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД БАЗОВОГО РІВНЯ

O. Tsyvakh,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Land Cadastre,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Yu. Nehoda,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

L. Oliinyk,

PhD of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

O. Linnikov,

postgraduate student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

LAND TAXATION AS AN IMPORTANT FACTOR IN STRENGTHENING THE FINANCIAL
SELF-SUFFICIENCY OF LOCAL COMMUNITIES AT THE BASIC LEVEL

Визначено, що земельне оподаткування виступає ключовим елементом фінансового механізму регулювання земельних відносин як в частині вилучення різноманітних форм земельної ренти і наповнення місцевих бюджетів, так і в частині формування цільових бюджетних фондів відтворення, охорони та захисту земель. Обґрунтовано, що поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації та формування мережі укрупнених територіальних громад базового рівня підвищили вагомість земельного оподаткування для забезпечення

фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Встановлено, що здійснення земельної дерегуляції, котра передбачала передачу земель сільськогосподарського призначення державної власності поза межами населених пунктів у комунальну власність, створює можливості для додаткової акумуляції плати за землю у бюджетах територіальних громад базового рівня. Дослідження показали, що існує значна відмінність в розрізі адміністративних областей України щодо величини надходжень плати за землю до бюджетів сільських, селищних та міських територіальних громад, що зумовлено неоднорідністю структури земельного фонду окремих регіонів, неоднаковістю рівня нормативної грошової оцінки різних категорій земель та результативністю передачі земельних активів комунальної власності у тимчасове користування суб'єктам підприємницької діяльності. Визначено, що критеріями вагомості земельного оподаткування для зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад базового рівня виступають узагальнюючий індекс міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України та узагальнюючий індекс дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня. Встановлено, що більшість адміністративних областей України відзначається високим рівнем узагальнюючого індексу міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів у зв'язку з прив'язкою надходжень плати за землю до бюджетів територіальних громад базового рівня, що дає можливість еквівалентно вилучати земельну ренту при використанні різних категорій земель і спрямовувати до сільських, селищних та міських бюджетів. Визначено, що невелика кількість адміністративних областей України відзначається високим рівнем узагальнюючого індексу дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня у зв'язку з недокапіталізованістю окремих земельних активів, відірваністю індексації ставок земельного податку і орендної плати від темпів інфляційно-девальваційних процесів у національній економіці та низьким рівнем активності місцевого самоврядування стосовно використання земель комунальної власності.

It has been determined that land taxation is a key element of the financial mechanism for regulating land relations. It is both in terms of collecting various forms of land rent and filling local budgets, and in terms of forming targeted budget funds for the reproduction, conservation and protection of land. It has been substantiated that the deepening of budgetary and fiscal decentralisation and the formation of a network of enlarged territorial communities at the basic level have increased the importance of land taxation for ensuring the financial self-sufficiency of local self-government. It has been established that the implementation of land deregulation, which provided for the transfer of state-owned agricultural land outside populated areas to communal ownership, creates opportunities for additional accumulation of land payments in the budgets of basic-level territorial communities. Research has shown that there is a significant difference between administrative regions of Ukraine in terms of the amount of land payments to the budgets of rural, settlement and urban territorial communities, which is due to the heterogeneity of the land fund structure in individual regions, the unevenness of the normative monetary valuation of different categories of land, and the effectiveness of the transfer of communal land assets for temporary use to business entities. It has been determined that the criteria for the significance of land taxation for strengthening the financial self-sufficiency of basic-level territorial communities are the summary index of inter-municipal balance of land payment revenues to the public budgets of Ukraine and the summary index of the effectiveness of the impact of land payment revenues on the financial self-sufficiency of basic-level territorial communities level. It has been established that most administrative regions of Ukraine are characterised by a high level of the generalised index of inter-municipal balance of land payment revenues to public budgets due to the obligation to transfer land payment revenues to the budgets of territorial communities at the basic level. It makes it possible to collect land rent equivalently when using different categories of land and to direct it to rural, settlement and city budgets. It has been determined that a small number of administrative regions of Ukraine are characterised by a high level of the generalised index of the effectiveness of the impact of land payment revenues on the financial self-sufficiency of basic-level territorial communities in connection with the undercapitalisation of certain land assets, the disconnect between the

indexation of land tax and rent rates and the pace of inflation and devaluation processes in the national economy, and the low level of activity of local self-government in relation to the use of communal land.

Ключові слова: земельне оподаткування, земельна рента, плата за землю, фінансова самодостатність, місцеві бюджети, територіальні громади базового рівня, бюджети сільських, селищних та міських територіальних громад.

Key words: land taxation, land rent, land fees, financial self-sufficiency, local budgets, basic-level territorial communities, budgets of village, settlement and urban territorial communities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації, з однієї сторони, забезпечило переорієнтацію окремих складових публічних фінансових ресурсів на потреби територіальних громад базового рівня, а з іншої поставило місцеве самоврядування перед необхідністю результативнішої ідентифікації реальної бази наповнення бюджетів сільських, селищних та міських територіальних громад. Необхідність ідентифікації такої бази, в першу чергу, стосується системи земельного оподаткування, яке традиційно зорієнтоване на місцеві бюджети як в період, коли плата за землю була загальнодержавним податком закріпленим за місцевими бюджетами, так і в період, коли вона стала складовою місцевого податку — податку на майно. Запуск ринку земель сільськогосподарського призначення та земельна дерегуляція призвели до урізноманітнення форм володіння, користування та розпорядження земельними ресурсами, що однозначно має відобразитися на інституційних засадах та методології земельного оподаткування. Більше того, створення мережі укрупнених територіальних громад базового рівня потребує перегляду форм і методів земельного оподаткування як вагомого чинника зміцнення фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Незважаючи на складну ситуацію, зумовлену російською збройною агресією, для більшості територіальних громад базового рівня плата за землю виступає одним з основних фіскальних інструментів наповнення місцевих бюджетів через територіально-континуальну визначеність бази оподаткування. Водночас необхідність зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад базового рівня вимагає удосконалення методологічного інструментарію оцінювання впливу земельного оподаткування на доходну частину бюджетів місцевого самоврядування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В останні роки активізувалися дослідження стосовно більш результативного використання резервів та можливостей зростання податкових та неподаткових надходжень до бюджетів територіальних громад базового рівня [8]. Такі резерви і можливості великою мірою пов'язані з інституційним забезпеченням та методологією земельного оподаткування у зв'язку з трансфор-

мацією земельних відносин внаслідок запуску ринку земель сільськогосподарського призначення та земельної дерегуляції [7]. У даному контексті актуалізувалися дослідження, які стосуються сутнісно-змістовних характеристик плати за землю як фіскального інструменту регулювання процесів володіння, користування та розпорядження земельними активами.

Зокрема, мають місце авторські підходи, котрі розглядають плату за землю ключовою складовою не лише системи фіскального регулювання землекористування, а ключовою складовою всієї системи державного управління земельними відносинами. Саме в даному контексті розглядає плату за землю академік НААН України Ш. Ібатуллін [4, с. 213]. Він також наголошує на тому, що базовою функцією названого фіскального інструменту має виступати стимулювання землевласників та землекористувачів використовувати земельні ділянки у відповідності з їх цільовим призначенням, а також дотримання норм природоохоронного законодавства в частині збереження природних фізико-хімічних характеристик земельного ресурсу. Також він акцентує увагу на тому, що плата за землю має надавати поштовх соціально-економічному розвитку територіальних громад з огляду на те, що входить до переліку місцевих податків і зборів і виступає одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів.

Високим рівнем фундаментальності стосовно визначення сутнісно-змістовних характеристик плати за землю виступає підхід М.Ібрагімова. Вчений розглядає плату за землю як механізм рентних важелів, котрий застосовується до специфічного природного фактору виробництва — землі. На його думку, такий механізм забезпечує перерозподіл частини чистого доходу, одержаного виробником поза його затратами [5, с. 17—18]. Певною мірою такий підхід варто підтримати, оскільки саме плата за землю забезпечує перерозподіл різноманітних форм ренти, котрі виникають при використанні земель різної родючості та з неоднаковими інфраструктурними поліпшеннями. Водночас вчений акцентує увагу лише на тому, що плата за землю реалізує суто функцію вилучення диференціальної земельної ренти І, оскільки не прив'язує її до затрат, які несе землевласник та землекористувач щодо поліпшення фізико-хімічних характеристик земель та інфраструктурного облаштування використання окремих категорій землі. З іншої сторони вітчизняне податкове законодавство якраз і зорієнтоване на вилучення диференціальної земельної ренти І, щоб вирівняти умови господарювання для різно-

манітних суб'єктів виробничо-господарської діяльності та домогосподарств.

В спектрі авторських підходів щодо розкриття сутності категорії "плата за землю" необхідно звернути увагу на акцентування уваги А.Івановою на тому, що названий фіскальний інструмент має подвійну природу, оскільки одночасно відноситься до ресурсних платежів і до податків на власність [6, с. 147]. Переведення плати за землю до складу податку на майно фактично забезпечило його інституціоналізацію як податку на власність. До 2015 року плата за землю розглядалася складовою зборів за спеціальне використання природних ресурсів, оскільки, фактично передбачала вилучення плати за користування природним ресурсом — землею.

Водночас у латентному стані перебувають дослідження, котрі розглядають плату за землю як ключового фіскального інструменту земельного оподаткування в контексті розширення бази наповнення бюджетів територіальних громад базового рівня, а також в контексті наявної асиметрії її надходжень до відповідних бюджетів в розрізі адміністративно-територіальних одиниць України.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є виявлення прикметних рис земельного оподаткування в умовах поглиблення фіскально-бюджетної децентралізації, аналіз територіальних відмінностей надходжень плати за землю до бюджетів сільських, селищних та міських територіальних громад, визначення міжмуниципальної збалансованості цих надходжень, а також параметризація дієвості впливу інструментів земельного оподаткування на рівень фінансової самодостатності територіальних громад базового рівня.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Роль та місце такого фіскального інструменту як плата за землю в останні десятиліття неодноразово змінювалися у зв'язку з інституційними трансформаціями в системі земельних відносин та поглибленням децентралізації і реформуванням територіальної організації влади. Водночас зберігаються фундаментальні ознаки земельного оподаткування як системи відносин стосовно ідентифікації та еквівалентного вилучення земельної ренти при використанні різних категорій земель.

Платність землекористування стала одним з основних факторів формування системи товарно-господарських відносин у сфері господарського освоєння земельного ресурсного потенціалу. Першочерговим завданням виступало оформлення плати за землю як інституту в системі економічних відносин. Надалі дана проблематика перемістилася в площину посилення фінансової самодостатності територіальних громад за рахунок ефективнішого адміністрування ресурсних платежів та формування фондів інвестиційного забезпечення реалізації природоохоронних проєктів, зокрема охорони та захисту земель різних категорій [3; 10].

Особливо актуалізувалось завдання підвищення рентної результативності та фіскальної ефективності земельного оподаткування, адже земельні ресурси є територіальним базисом розміщення і розвитку продуктивних сил, основним засобом виробництва у сільсько-

му та лісовому господарстві. Саме ці фактори роблять землю надзвичайно ліквідним товаром, що визначає значний попит на її придбання різними суб'єктами економічних відносин. В умовах запуску ринку земель сільськогосподарського призначення та земельної дерегуляції вагомість означених факторів стала ще більшою. Першочергового значення набуває проблема посилення диференційованості та стимулюючої ролі плати за землю, щоб вилучати у землекористувачів та землевласників ту частину ренти, яка утворюється під впливом природного чинника, щоб вирівняти умови аграрного господарювання та користування земельними несільськогосподарськими активами [11]. В умовах поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації земельне оподаткування стає ще більш вагомим детермінантом фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

Водночас прикметною рисою земельного оподаткування в Україні в останні роки, коли сформувалася мережа укрупнених сільських, селищних та міських територіальних громад, є неоднорідність надходжень плати за землю до вказаних категорій територіальних громад базового рівня у 2024 році. Особливо великий варіаційний розмах спостерігається між величиною надходжень плати за землю до бюджетів міських територіальних громад, з однієї сторони, та до бюджетів сільських і селищних територіальних громад, — з іншої. Причина такого варіаційного розмаху напряду залежить від рівня урбанізованості територій, густоти населених пунктів, співвідношення окремих категорій земель в структурі земельного фонду відповідного регіону.

На основі порівняння показників бюджетно-структурних вимірів земельного оподаткування можна констатувати, що для міських громад найвищі значення надходжень традиційно притаманні в лідерах-областях з великими промисловими центрами та високою концентрацією бізнесу. Найвищі абсолютні показники спостерігаються у Дніпропетровській (6591,6 млн грн), Одеській (1868,8 млн грн), Львівській (1847,1 млн грн) та Київській (1111,6 млн грн) областях.

Найбільша питома вага міських територіальних громад у загальній структурі надходжень плати за землю до публічних бюджетів регіону характерна для областей з високим рівнем урбанізації. Це передусім Запорізька — 95,6%, Дніпропетровська — 87,1% та Львівська — 82,1% області, де міські громади акумулюють основну частину земельного податку. Найбільша частка плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів міських територіальних громад у 2024 році спостерігається у Дніпропетровській області — 19,3%.

Селищні територіальні громади показують найвищі значення надходжень плати за землю серед областей, де розвинена приміська інфраструктура або є значні промислові об'єкти, розташовані в селищах. Найвищі значення надходжень плати за землю до бюджетів селищних територіальних громад у 2024 році фіксуються у Одеській (846,6 млн грн), Київській (466,6 млн грн), Кіровоградській (457,4 млн грн), Полтавській (456,6 млн грн) та Харківській (434,3 млн грн) областях завдяки активному розвитку територій навколо міст.

Найбільша частка селищних територіальних громад у структурі надходжень плати за землю до публічних

бюджетів спостерігається в областях, де селища виконують роль важливих економічних вузлів. Це зокрема Херсонська область — 45,2%, Кіровоградська область — 33,2% та Житомирська область — 28,2% області. Щодо частки плати за землю у загальних податкових надходженнях до бюджетів селищних територіальних громад, то її значення найбільше у селищах Одеської області — 28,9%.

У секторі сільських територіальних громадах найвищі значення надходжень плати за землю до місцевих бюджетів ілюструють аграрно-розвинені регіони з великою площею родючих сільськогосподарських угідь. Лідерами є Одеська (938,9 млн грн), Дніпропетровська (633,1 млн грн), Київська (510 млн грн) та Черкаська (428,2 млн грн) області. Велика площа земель в оренді та висока нормативна грошова оцінка ріллі забезпечують тут стабільні надходження плати за землею.

Сільські територіальні громади мають найбільшу частку в структурі надходжень плати за землю до публічних бюджетів у переважно аграрних областях Центру та Заходу України. Найвищі частки зафіксовані у Рівненській області — 33,3%, Закарпатській області — 32,5% та Черкаській області — 32,2%, де сільське господарство є базовою галуззю економіки, а частка міського населення нижча за середню по країні. Найбільше значення надходжень плати за землю у сукупних податкових надходженнях до бюджетів сільських територіальних громад має місце в Одеській та Кіровоградській областях і становить відповідно 21,4% 25,6% (рис. 1—3).

Аналіз бюджетно-структурних вимірів надходжень плати за землю засвідчує суттєву диференціацію як за абсолютними показниками, так і за питомою вагою у структурі доходів бюджетів відповідних категорій територіальних громад базового рівня. Ця диференціація є закономірним відображенням глибоких відмінностей в економічному потенціалі, рівні урбанізації та характері землекористування різних регіонів України.

Міські територіальні громади традиційно виступають домінуючим ареалом акумуляції земельних платежів у більшості регіонів країни. Їхнє фінансове лідерство обумовлене високою концентрацією бізнесу, розвинутою інфраструктурою та значною часткою комерційно привабливих земель. В індустріально розвинених і високоурбанізованих регіонах міські територіальні громади акумулюють переважну частину плати за землею, фактично визначаючи загальну динаміку бюджетних показників відповідних територій.

Селищні територіальні громади відіграють помітну роль у регіонах із розвинутою приміською інфраструктурою або зі значними промисловими об'єктами, розташованими поза межами великих міст. На таких територіях селища виконують функцію важливих економічних вузлів, а їхня частка у структурі плати за землею до місцевих бюджетів окремих регіонів може суттєво перевищувати середні значення по країні. Це свідчить про активне залучення приміських територій до господарського обігу та зростання їхньої бюджетної значущості в контексті децентралізації та формування мережі самодостатніх у фінансовому відношенні територіальних громад базового рівня.

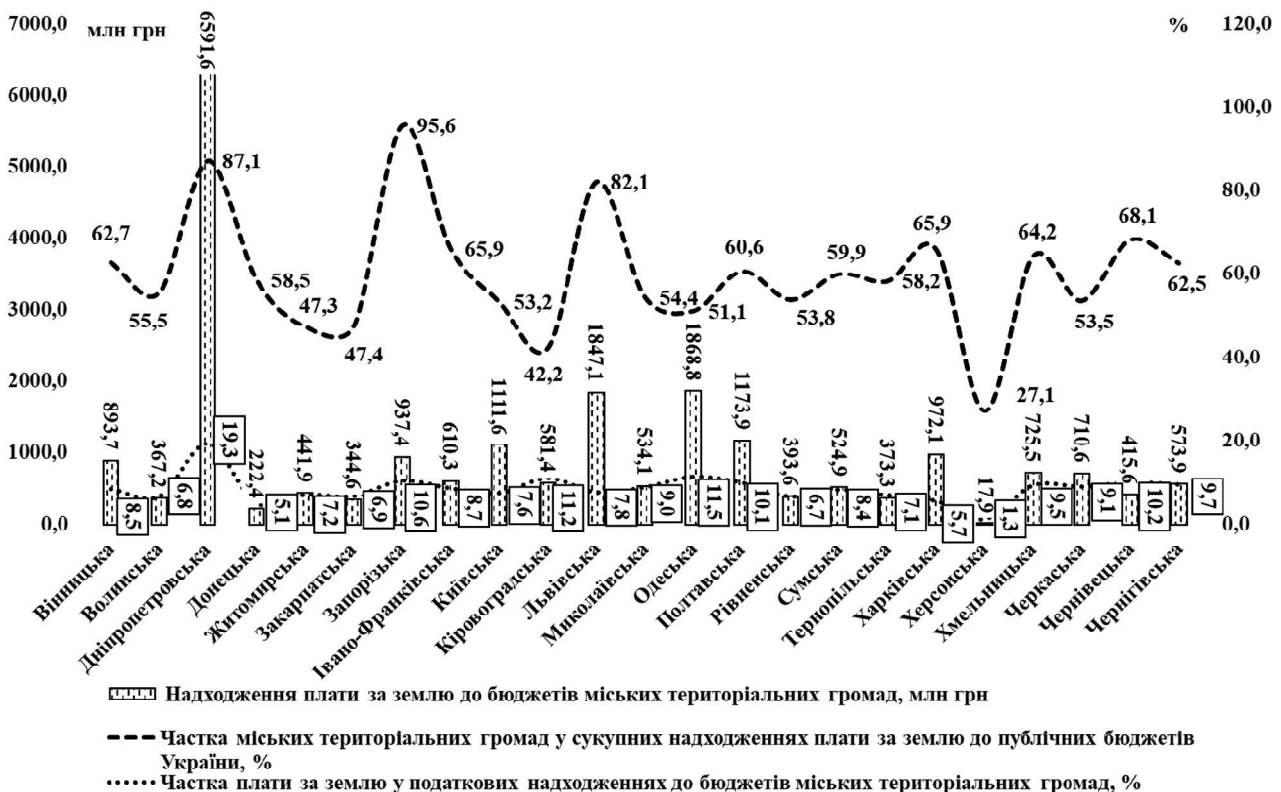

Рис. 1. Бюджетно-структурні виміри надходжень плати за землю до бюджетів міських територіальних громад адміністративних областей України у 2024 році*

Примітка. *Розраховано за даними Міністерства фінансів України.

**Відсутність оперативних даних щодо плати за землею у Луганській області.

Рис. 2. Бюджетно-структурні виміри надходжень плати за землю до бюджетів селищних територіальних громад адміністративних областей України у 2024 році*, **

Примітка. *Розраховано за даними Міністерства фінансів України.

**Відсутність оперативних даних щодо плати за землю у Луганській області.

Сільські територіальні громади формують найбільш стабільну базу надходжень плати за землю в аграрно розвинених регіонах із великою площею сільськогосподарських угідь та високою нормативною грошовою оці-

нкою ріллі. Для областей із переважно аграрним профілем економіки та нижчим за середній рівнем урбанізації сільські територіальні громади є основним структурним елементом регіонального комплексотворення.

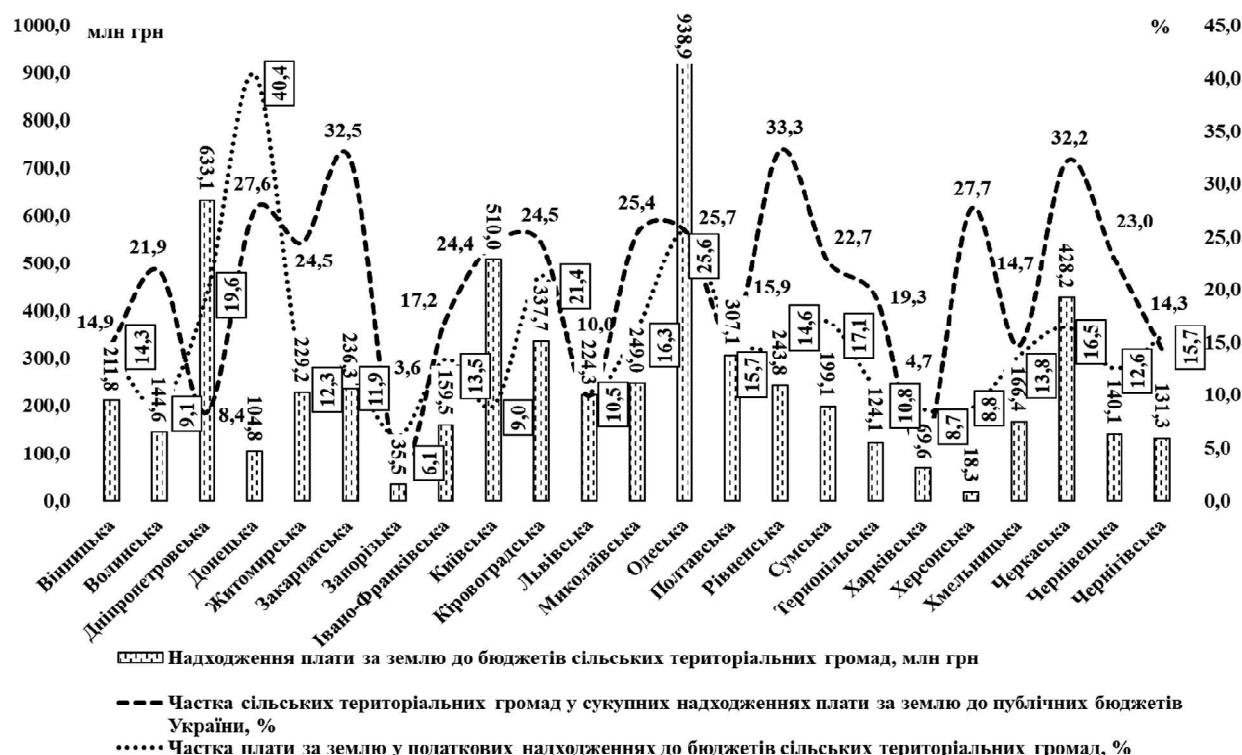

Рис. 3. Бюджетно-структурні виміри надходжень плати за землю до бюджетів сільських територіальних громад адміністративних областей України у 2024 році*

Примітка. *Розраховано за даними Міністерства фінансів України.

**Відсутність оперативних даних щодо плати за землю у Луганській області.

Великою мірою структура надходжень плати за землю до бюджетів територіальних громад базового рівня відображає усталену в останні роки модель просторового розвитку країни: індустріально розвинені регіони формують фінансовий потенціал переважно через міські територіальні громади; приміські та промислово орієнтовані території — через селищні територіальні громади; аграрні регіони — через сільські територіальні громади. Така диференціація має системний характер і повинна враховуватися при формуванні державної політики міжбюджетного вирівнювання, стимулюванні розвитку територіальних громад базового рівня та розробці інструментів підтримки економічно депресивних територій у контексті подальшого поглиблення бюджетно-фінансової децентралізації та формування мережі самодостатніх територіальних утворень.

Фактор урбанізованості є надзвичайно вагомим з огляду на те, що нормативна грошова оцінка земель великих населених пунктів в цілому значно перевищує оцінку інших категорій земель. Особливо високою така оцінка є в обласних центрах та в столиці, де фактор високого рівня ділової активності детермінує високу вартість земель. Дане припущення підтверджується територіальним розподілом плати за землю у 2024 році, котра надходить до бюджетів міських територіальних громад. При визначенні територіального розподілу надходжень плати за землю до міських територіальних громад не враховувалися надходження вказаного фінансового інструменту до бюджету м. Києва у зв'язку з нерепрезентативністю даної міської територіальної громади у визначеній сукупності показників.

Зокрема, у 2024 році частка міських територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів становила у Дніпропетровській області 87,1% (6591,6 млн грн), у Запорізькій області — 95,6% (937,4 млн грн), у Львівській області — 82,1% (1847,1 млн грн), в Одеській області — 51,1% (1868,8 млн грн), у Харківській області — 65,9% (971,1 млн грн). В цілому частка міських територіальних громад становить більше 50% від сукупних надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у більшості адміністративних областей України. Водночас частка плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів міських територіальних громад в розрізі адміністративних областей України у 2024 році коливалася в інтервалі 1,3 — 11,5%.

Це пов'язано з тим, що міські територіальні громади відзначаються порівняно з сільськими та селищними територіальними громадами вищим рівнем ділової активності. Це позитивним чином відображається на величині надходжень податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку та інших фінансових платежів, що у підсумку забезпечує нижчу частку плати за землю у сукупних податкових надходженнях до бюджетів міських територіальних громад, ніж у податкових надходженнях до бюджетів сільських та селищних територіальних громад.

Найвищі рівні надходжень плати за землю до бюджетів сільських територіальних громад у 2024 році спостерігаються у Волинській, Закарпатській, Кіровоградській, Рівненській та Черкаській областях. Перелічені регіони не відзначаються підвищеним рівнем урбанізованості, що підвищує вагомість сільських територіальних громад у відтворенні ресурсно-виробничого потенціалу економіки названих адміністративно-територіальних одиниць. У сільських територіальних громадах

значно нижчий рівень ділової активності та зайнятості, ніж у міських територіальних громадах, тому частка плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів сільських територіальних громад є вищою.

З огляду на це важливою передумовою зміцнення фінансової самодостатності сільських територіальних громад є ідентифікація реальної бази нарахування земельного податку та орендної плати за користування землями державної і комунальної власності, уникнення проявів неоподаткування власників і користувачів земель та усунення негативних рецидивів попередніх років, пов'язаних з масовими проявами надання пільг при земельному оподаткуванні.

Водночас в умовах поглиблення бюджетно-фінансової децентралізації та формування мережі укрупнених територіальних громад базового рівня важливого значення набуває параметризація рівня міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю. Тобто чи має місце збалансований розподіл плати за землю між бюджетами сільських, селищних та міських територіальних громад, чи мають місце структурні міжмуніципальні перегини при розподілі вказаного фінансового інструменту. З цією метою запропоновано авторський підхід до розрахунку узагальнюючого індексу міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України, який є модифікованим підходом представників львівської школи академічної економічної науки [9].

Розрахунок такого узагальнюючого індексу з подальшою градацією адміністративних областей України за його рівнем передбачає здійснення декількох етапів розрахунків. Першим етапом виступає формування таблиць первинних показників. На другому етапі здійснюється стандартизація цих показників на основі розрахунку індивідуальних індексів міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у 2024 році. Для стандартизації використано максимальні або мінімальні значення відповідних показників земельного оподаткування, розподілу плати за землю між різними категоріями бюджетів місцевого самоврядування залежно від того, чи є цей показник стимулятором, чи дестимулятором. Всі показники-індикатори міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України є стимуляторами.

Для показників-стимуляторів індивідуальний індекс окремого показника міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України розраховуватиметься як відношення показника-індикатора до максимального його значення серед усієї сукупності регіонів за формулою:

$$I_{ij}^{kp}(t) = \frac{P_{ij}^{kp}(t)}{PM_j^{kp}(t)} \quad (1),$$

де $I_{ij}^{kp}(t)$ — індивідуальний індекс показника міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів i -го регіону за j -м показником у періоді t ;

$P_{ij}^{kp}(t)$ — значення j -го показника i -го регіону у періоді t ;

$PM_j^{kp}(t)$ — максимальне значення j -го показника в регіонах у періоді t ;

$j = 1...n$ — номер індивідуального показника-індикатора;

$i = 1...m$ — номер регіону, що досліджується ($m = 23$);

На наступному етапі з метою проведення узагальнюючої порівняльної оцінки міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України за визначеною групою показників-індикаторів пропонується розраховувати інтегральні (узагальнюючі) індекси.

$$I_i^k(t) = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n (1 + I_{ij}^{kp}(t))} - 1 \quad (2),$$

де $I_i^k(t)$ — інтегральний індекс міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України i -го регіону у періоді t ;

$I_{ij}^{kp}(t)$ — індивідуальний індекс i -го регіону за j -м показником у періоді t ;

n — кількість індивідуальних індексів.

Залежно від значення інтегрального індексу міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України запропоновано виділяти три групи регіонів з рівними інтервалами: з високим, середнім та низьким рівнем міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України.

Величина інтервалу групування (h) визначатиметься за загальним правилом проведення статистичних групувань згідно з формулою:

$$h = \frac{I_i^k(t)_{\max} - I_i^k(t)_{\min}}{3} \quad (3),$$

де $I_i^k(t)_{\max}$, $I_i^k(t)_{\min}$ — відповідно максимальне та мінімальне значення інтегрального індексу серед усієї сукупності регіонів.

Використання приведенного методологічного підходу дало можливість розрахувати індивідуальні індекси показників частки міських, селищних та сільських територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України (табл. 1). На основі індивідуальних індексів було розраховано узагальнюючий індекс міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України (табл. 2). За результатами розрахунків встановлено, що високим рівнем міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у 2024 році відзначається Волинська область (0,578), Донецька область (0,568), Житомирська область (0,615), Закарпатська область (0,623), Київська область (0,592), Кіровоградська область (0,632), Миколаївська область (0,588), Одеська область (0,602), Рівненська область (0,590), Сумська область (0,559), Тернопільська область (0,561), Херсонська область (0,676), Черкаська область (0,592).

Високий рівень міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України

Таблиця 1. Первинні показники та індикатори для розрахунку індивідуальних індексів рівня міжмуниципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у 2024 році

Області	Сума надходжень плати за землю до публічних бюджетів, млн грн	Надходження плати за землю до бюджетів міських територіальних громад, млн грн	Частка міських територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України, %	Надходження плати за землю до бюджетів селищних територіальних громад, млн грн	Частка селищних територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України, %	Надходження плати за землю до бюджетів сільських територіальних громад, млн грн	Частка сільських територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України, %
Вінницька	1426,2	893,7	62,7	320,6	22,5	211,8	14,9
Волинська	661,5	367,2	55,5	149,7	22,6	144,6	21,9
Дніпропетровська	7567,0	6591,6	87,1	342,3	4,5	633,1	8,4
Донецька	380,1	222,4	58,5	52,9	13,9	104,8	27,6
Житомирська	934,4	441,9	47,3	263,2	28,2	229,2	24,5
Закарпатська	727,6	344,6	47,4	146,7	20,2	236,3	32,5
Запорізька	980,9	937,4	95,6	8,1	0,8	35,5	3,6
Івано-Франківська	926,1	610,3	65,9	156,3	16,9	159,5	17,2
Київська	2088,2	1111,6	53,2	466,6	22,3	510,0	24,4
Кіровоградська	1376,4	581,4	42,2	457,4	33,2	337,7	24,5
Львівська	2249,2	1847,1	82,1	177,8	7,9	224,3	10,0
Миколаївська	982,3	534,1	54,4	199,2	20,3	249,0	25,4
Одеська	3654,2	1868,8	51,1	846,6	23,2	938,9	25,7
Полтавська	1937,6	1173,9	60,6	456,6	23,6	307,1	15,9
Рівненська	732,1	393,6	53,8	94,8	12,9	243,8	33,3
Сумська	875,8	524,9	59,9	151,7	17,3	199,1	22,7
Тернопільська	641,2	373,3	58,2	143,8	22,4	124,1	19,3
Харківська	1475,9	972,1	65,9	434,3	29,4	69,6	4,7
Херсонська	66,1	17,9	27,1	29,9	45,2	18,3	27,7
Хмельницька	1130,5	725,5	64,2	238,5	21,1	166,4	14,7
Черкаська	1327,8	710,6	53,5	189,1	14,2	428,2	32,2
Чернівецька	609,8	415,6	68,1	54,2	8,9	140,1	23,0
Чернігівська	917,7	573,9	62,5	212,5	23,2	131,3	14,3

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України.

Таблиця 2. Результати розрахунку узагальнюючого індексу міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у 2024 році

Області	Індивідуальний індекс показника частки міських територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України	Індивідуальний індекс показника частки селищних територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України	Індивідуальний індекс показника частки сільських територіальних громад у сукупних надходженнях плати за землю до публічних бюджетів України	Узагальнюючий індекс міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України
Вінницька	0,656	0,497	0,446	0,530
Волинська	0,581	0,501	0,656	0,579
Дніпропетровська	0,912	0,100	0,251	0,381
Донецька	0,612	0,308	0,828	0,566
Житомирська	0,495	0,623	0,737	0,617
Закарпатська	0,496	0,446	0,976	0,623
Запорізька	1,000	0,018	0,109	0,312
Івано-Франківська	0,690	0,373	0,517	0,521
Київська	0,557	0,494	0,734	0,592
Кіровоградська	0,442	0,735	0,737	0,533
Львівська	0,859	0,175	0,300	0,416
Миколаївська	0,569	0,448	0,761	0,585
Одеська	0,535	0,512	0,772	0,603
Полтавська	0,634	0,521	0,476	0,542
Рівненська	0,563	0,286	1,000	0,590
Сумська	0,627	0,383	0,683	0,539
Тернопільська	0,609	0,496	0,581	0,562
Харківська	0,689	0,651	0,142	0,471
Херсонська	0,283	1,000	0,833	0,535
Хмельницька	0,672	0,467	0,442	0,523
Черкаська	0,560	0,315	0,969	0,583
Чернівецька	0,713	0,197	0,690	0,513
Чернігівська	0,654	0,512	0,430	0,529
низький	0,312	0,433		
середній	0,433	0,554		
високий	0,554	0,676		

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України.

раїни спостерігається в регіонах (за винятком Донецької області), де має місце рівномірна концентрація всіх категорій територіальних громад базового рівня (сільських, селищних та міських), домінує аграрна спрямованість розвитку адміністративних районів, сформувався чітко викристалізований сектор землекористувачів та землевласників, що забезпечує прийнятний рівень ідентифікації реальної бази нарахування плати за землю.

Тобто в цих регіонах не спостерігається великого перегику в сторону міських територіальних громад, де сконцентровані землі з найвищим рівнем нормативної грошової оцінки, в частині надходжень плати за землю до відповідного бюджету місцевого самоврядування. Найвищий рівень нормативної грошової оцінки земель великих населених пунктів зумовлений високим рівнем ліквідності земельних активів найбільших міст, котрі виступають центрами ділової активності.

За результатами розрахунків встановлено, що середнім рівнем міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у 2024 році відзначається Вінницька (0,530), Івано-Франківська (0,521), Полтавська (0,542), Харківська (0,471), Хмельницька (0,523), Чернівецька (0,513) та Чернігівська (0,529) області. Низьким рівнем міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України у 2024 році відзначається Дніпропетровська (0,381), Запорізька (0,312) та Львівська (0,416) області.

Важливим критерієм вагомості впливу системи земельного оподаткування на фінансову самодостатність

територіальних громад виступає рівень узагальнюючого індексу дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня. Такий узагальнюючий індекс за приведеним методологічним прийомом розраховувався на основі нормалізації первинних даних та визначення індивідуальних індексів показників частки плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів міських, селищних та сільських територіальних громад (табл. 3).

Найвищий рівень узагальнюючого індексу дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня у 2024 році мав місце у Дніпропетровській області (0,579), Донецькій області (0,566), Кіровоградській області (0,617), Одеській області (0,734) (табл. 4). Невелика кількість адміністративних областей України з високим рівнем дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня свідчить про те, що плата за землю у більшості регіонів перестала відігравати ключову роль у нарощенні доходної частини місцевих бюджетів внаслідок переформатування вертикального розподілу окремих податків, зборів та обов'язкових платежів у зв'язку з поглибленням бюджетно-фіскальної децентралізації. В окремих регіонах спостерігається низький та середній рівень дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня через більш вагомий вплив на

Таблиця 3. Первинні показники та індикатори для розрахунку індивідуальних індексів рівня дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня України у 2024 році

Області	Податкові надходження до бюджетів міських територіальних громад, млн грн	Податкові надходження до бюджетів селищних територіальних громад, млн грн	Податкові надходження до бюджетів сільських територіальних громад, млн грн	Надходження плати за землю до бюджетів міських територіальних громад, млн грн	Частка плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів міських територіальних громад, %	Надходження плати за землю до бюджетів селищних територіальних громад, млн грн	Частка плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів селищних територіальних громад, %	Надходження плати за землю до бюджетів сільських територіальних громад, млн грн	Частка плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів сільських територіальних громад, %
Вінницька	10456,6	2306,6	1485,4	893,7	8,5	320,6	13,9	211,8	14,3
Волинська	5390,2	1250,3	1590,0	367,2	6,8	149,7	12,0	144,6	9,1
Дніпропетровська	34117,4	3622,1	3237,8	6591,6	19,3	342,3	9,4	633,1	19,6
Донецька	4387,0	350,9	259,3	222,4	5,1	52,9	15,1	104,8	40,4
Житомирська	6119,2	1805,1	1860,6	441,9	7,2	263,2	14,6	229,2	12,3
Закарпатська	5022,9	1145,8	1992,8	344,6	6,9	146,7	12,8	236,3	11,9
Запорізька	8853,8	276,8	580,8	937,4	10,6	8,1	2,9	35,5	6,1
Івано-Франківська	6989,0	1327,4	1183,4	610,3	8,7	156,3	11,8	159,5	13,5
Київська	14664,2	4733,8	5655,2	1111,6	7,6	466,6	9,9	510,0	9,0
Кіровоградська	5193,8	2107,9	1578,7	581,4	11,2	457,4	21,7	337,7	21,4
Львівська	23771,1	1699,5	2130,7	1847,1	7,8	177,8	10,5	224,3	10,5
Миколаївська	5928,2	1363,4	1528,1	534,1	9,0	199,2	14,6	249,0	16,3
Одеська	16203,7	2926,6	3672,9	1868,8	11,5	846,6	28,9	938,9	25,6
Полтавська	11572,6	2534,4	1951,7	1173,9	10,1	456,6	18,0	307,1	15,7
Рівненська	5839,2	1099,1	1675,2	393,6	6,7	94,8	8,6	243,8	14,6
Сумська	6234,8	988,5	1166,8	524,9	8,4	151,7	15,3	199,1	17,1
Тернопільська	5252,4	1220,6	1148,1	373,3	7,1	143,8	11,8	124,1	10,8
Харківська	17110,7	3598,2	802,5	972,1	5,7	434,3	12,1	69,6	8,7
Херсонська	1342,0	302,6	209,2	17,9	1,3	29,9	9,9	18,3	8,8
Хмельницька	7661,4	1946,5	1207,7	725,5	9,5	238,5	12,3	166,4	13,8
Черкаська	7780,9	1038,5	2595,6	710,6	9,1	189,1	18,2	428,2	16,5
Чернівецька	4082,9	448,1	1115,3	415,6	10,2	54,2	12,1	140,1	12,6
Чернігівська	5940,2	1596,3	837,1	573,9	9,7	212,5	13,3	131,3	15,7

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України.

величину податкових надходжень податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку.

Крім того, середній рівень узагальнюючого індексу дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня у 2024 році мав місце у Вінницькій (0,424), Житомирській (0,392), Івано-Франківській (0,397), Миколаївській (0,458), Полтавській (0,509), Сумській (0,462), Хмельницькій (0,417), Черкаській (0,501), Чернівецькій (0,416) та Чернігівській (0,449) областях.

Також, низький рівень узагальнюючого індексу дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня у 2024 році мав місце у Волинській (0,328), Закарпатській (0,362), Запорізькій (0,252), Київській (0,317), Львівській (0,340), Рівненській (0,335), Тернопільській (0,346), Харківській (0,306) та Херсонській (0,204) областях.

Тобто результати розрахунків узагальнюючих індексів рівня міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до публічних бюджетів України та рівня дієвості впливу вказаного фіскального інструменту на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня в розрізі адміністративних областей підтверджують наявність територіальних перегинів як в частині акумуляції земельного податку та орендної плати за землю, так і в частині їх розподілу між бюджетами місцевого самоврядування. Такі територіальні перегини зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками.

Об'єктивним чинником виступає структура земельного фонду окремих регіонів, зокрема висока частка в ній високоліквідних земель населених пунктів з високим рівнем нормативної грошової оцінки, а також висока питома вага високопродуктивних сільськогосподарських земель, що формує розширену базу для адміністрування значних сум плати за землю. Суб'єктивним чинником є неналежна та нееквівалентна ідентифікація реальної бази адміністрування земельного податку та орендної плати за землі комунальної та державної форми власності.

Певний деструктивний вплив на результативність земельного оподаткування і відповідно його вагомості у забезпеченні фінансової самодостатності територіальних громад базового рівня справляють також рудименти 90-х років минулого століття та початку 2000-х років, зокрема надмірне застосування різного роду пільг при оподаткуванні різних категорій земель.

Становлення сучасного інструментарію земельного оподаткування має значною мірою відштовхуватися від того факту, що Україна належить до групи європейських країн із найвищим рівнем розораності, що супроводжується широким спектром еколого-деструктивних і природо-руйнівних процесів щодо господарського освоєння земельно-ресурсного потенціалу, що робить охорону й раціональне використання земель одним з основних пріоритетів фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності [2, с. 399].

Таблиця 4. Результати розрахунку узагальнюючого індексу дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня в Україні у 2024 році

Області	Індивідуальний індекс показника частки плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів міських територіальних громад	Індивідуальний індекс показника частки плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів селищних територіальних громад	Індивідуальний індекс показника частки плати за землю у податкових надходженнях до бюджетів сільських територіальних громад	Узагальнюючий індекс дієвості впливу надходжень плати за землю на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня
Вінницька	0,442	0,481	0,353	0,424
Волинська	0,353	0,414	0,225	0,328
Дніпропетровська	1,000	0,327	0,484	0,579
Донецька	0,262	0,521	1,000	0,588
Житомирська	0,374	0,504	0,305	0,392
Закарпатська	0,355	0,443	0,293	0,362
Запорізька	0,548	0,101	0,151	0,252
Івано-Франківська	0,452	0,407	0,333	0,397
Київська	0,392	0,341	0,223	0,317
Кіровоградська	0,579	0,750	0,529	0,588
Львівська	0,402	0,362	0,260	0,340
Миколаївська	0,466	0,505	0,403	0,458
Одеська	0,597	1,000	0,632	0,588
Полтавська	0,525	0,623	0,389	0,509
Рівненська	0,349	0,298	0,360	0,335
Сумська	0,436	0,531	0,422	0,462
Тернопільська	0,368	0,407	0,267	0,346
Харківська	0,294	0,417	0,214	0,306
Херсонська	0,069	0,342	0,217	0,204
Хмельницька	0,490	0,424	0,341	0,417
Черкаська	0,473	0,630	0,408	0,501
Чернівецька	0,527	0,418	0,311	0,416
Чернігівська	0,500	0,460	0,388	0,449

$h = 0,177$

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України.

Треба також враховувати певні інституційні зрушення в частині оподаткування сільськогосподарських земель, оскільки у 2020 році в Україні було запущено ринок земель сільськогосподарського призначення і знято багаторічний мораторій на вільний обіг даної категорії земель [1]. Здійснення земельної дерегуляції, котра передбачала передачу сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів у власність територіальних громад, значно розширила комунальний сектор у сфері землеволодіння, що також створює додаткові можливості для нарощення обсягів надходжень плати за землю до бюджетів місцевого самоврядування через результативну передачу муніципальних земельних активів у тимчасове користування суб'єктам підприємницької діяльності.

Виходячи з наявної територіальної асиметрії результативності впливу земельного оподаткування на рівень фінансової самодостатності територіальних громад базового рівня доцільно сформувати пакет антикризових, стабілізаційних та стимулюючих заходів стосовно вирівнювання умов фіскального регулювання розширеного відтворення та господарського освоєння земельно-ресурсного потенціалу, еквівалентного вилучення різноманітних форм земельної ренти, усунення рецидивів штучного звуження бази земельного оподаткування.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вітчизняна система земельного оподаткування з часу відновлення державного суверенітету та незалеж-

ності України у 1990—1991 роках зазнала декілька етапів трансформацій, враховуючи необхідність становлення ринкових атрибутів у землеволодінні та землекористуванні, а також виходячи з викликів, котрі стояли перед національним господарством в цілому. Прикметною рисою системи земельного оподаткування у 90-х роках минулого століття було введення такого сурогатного фіскального регулятора як фіксований сільськогосподарський податок, котрий, з однієї сторони, спрощував для сектору малих сільськогосподарських виробників сплату податків, а з іншої, — забезпечував прийнятний рівень фіскального навантаження та стимулював розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу аграрної сфери.

Невід'ємною складовою вітчизняної системи земельного оподаткування було введення великої кількості пільг при сплаті земельного податку, що негативним чином відобразилося на потоках плати за землю до місцевих бюджетів і тим самим знижувало рівень бюджетної самодостатності місцевого самоврядування. Певним етапом трансформації земельного оподаткування також слід вважати перехід плати за землю з категорії загальнодержавних податків, закріплених за місцевими бюджетами, до категорії місцевих податків як складової податку на майно.

Перераховані інституційні пастки та інституційні розриви в земельному оподаткуванні якраз і призвели до територіальних перегинів у рівнях міжмуніципальної збалансованості надходжень плати за землю до місцевих бюджетів та рівнях дієвості впливу даного фіскаль-

ного інструменту на фінансову самодостатність територіальних громад базового рівня, що вимагає розроблення комплексу антикризових, стабілізаційних та стимулюючих заходів стосовно ідентифікації бази вилучення різноманітних форм земельної ренти при використанні різних категорій земель та її еквівалентного розподілу між бюджетами місцевого самоврядування. В умовах поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації та завершення процесу формування мережі укрупнених територіальних громад базового рівня результативність адміністрування плати за землю виступає одним з основних детермінантів зміцнення фінансової самодостатності територіальних утворень.

У подальших дослідженнях доцільно зосередитися на обґрунтуванні горизонтального розподілу плати за землю з метою формування цільових бюджетних фондів фінансування відтворення, охорони та захисту земель, порушених внаслідок російської збройної агресії та еколого-деструктивної діяльності підприємницького сектора та сектора домогосподарств.

Література:

1. Василенко О.Г., Лабенко О.М. Ефективність оподаткування сільськогосподарських угідь та адміністрування екологічної ренти. Економіка та суспільство. 2025. Випуск 80. [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6885/6825>
2. Голян В., Ткачук В., Коробка Р., Костюк Т., Погуляйко Ю., Бардась В. Фінансово-інвестиційні виміри модернізації екологічної інфраструктури в Україні: воєнні, євроінтеграційні та децентралізаційні виклики. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2025. Том 4 (63). С. 391—418. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.4.63.2025.4888>
3. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування. Підручник. К. "Кондор", 2009. 465 с.
4. Ібатуллін Ш.І. Напрями вдосконалення платності землекористування в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.13. С. 210—214.
5. Ібрагімов М. Земельне оподаткування: теоретичні постулати та фіскальні реалії в Україні. Вісник Харківського економічного університету. 2009. №9. С. 17—23.
6. Іванова А.І. Інституційне забезпечення системи оподаткування земельних відносин в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 7. Ч.1. С. 145—149.
7. Медінська Н.В. Формування економічного механізму природокористування в умовах децентралізації: теорія, методологія, інститути. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. Спеціальність 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища". К., НУБіП України. 524 с.
8. Негода Ю., Олійник Л. Особливості формування бюджетів територіальних громад у воєнний період. Економіка та суспільство. 2025. Випуск 76. [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6276/6218>
9. Побурко Я.О. Основи організації регіональної статистики. НАН України. Ін-т регіон. дослідж. Львів, 2004. 196 с.
10. Хвесик М.А., Голян В.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів. Монографія. Київ. Кондор, 2007. 480 с.
11. Хвесик М.А., Голян В.А., Крисак А.І. Інституціональні трансформації та фінансово-економічне регулювання землекористування в Україні. Монографія. К. Кондор, 2007. 522 с.

References:

1. Vasylenko, O.H. and Labenko, O.M. (2025), "Efficiency of agricultural land taxation and administration of ecological rent", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 80, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6885/6825> (Accessed 25 Feb 2026).
2. Holian, V., Tkachuk, V., Korobka, R., Kostyuk, T., Pohuliajko, Yu. and Bardas', V. (2025), "Financial and investment dimensions of environmental infrastructure modernization in Ukraine: military, European integration and decentralization challenges", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 4 (63), pp. 391—418. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.4.63.2025.4888>
3. Danylyshyn, B.M. Khvesyk, M.A. and Holian, V.A. (2009), *Ekonomika pryrodokorystuvannia* [Economics of nature use], Kondor, Kyiv, Ukraine.
4. Ibatullin, Sh.I. (2013), "Directions for improving land use fees in Ukraine", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23.13, pp. 210—214.
5. Ibrahimov, M. (2009), "Land taxation: theoretical postulates and fiscal realities in Ukraine", *Visnyk Kharkiv's'koho ekonomichnoho universytetu*, vol. 9, pp. 17—23.
6. Ivanova, A.I. (2016), "Institutional support of taxation of land relations in Ukraine", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 7, no. 1, pp. 145—150.
7. Medyn's'ka, N.V. (2023), "Formation of the economic mechanism of nature management in the conditions of decentralization: theory, methodology, institutions", *Doctor Thesis, Economy, NUBiP Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
8. Nehoda, Yu. and Oliynyk, L. (2025), "Peculiarities of formation of budgets of territorial communities during the war period", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 76, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6276/6218> (Accessed 25 Feb 2026).
9. Poburko, Ya.O. (2004), *Osnovy orhanizatsii rehional'noi statystyky* [Fundamentals of organization of regional statistics], NAN Ukrainy. In-t rehion. doslidzh., L'viv, Ukraine.
10. Khvesyk, M.A. and Holian, V.A. (2007), *Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannia v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Institutional model of nature use in conditions of global], Kondor, Kyiv, Ukraine.
11. Khvesyk, M.A., Holian, V.A. and Krysak, A.I. (2007), *Instytutsional'ni transformatsii ta finansovo-ekonomichne rehulivannia zemlekorystuvannia v Ukraini* [Institutional transformations and financial and economic regulation of land use in Ukraine], Kondor, Kyiv, Ukraine.

Отримано редакцією журналу / Received: 04. 03.26

Професійно рецензовано / Revised: 09. 03.26

Схвалено до друку / Accepted: 17.03.26